Філологічні науки

УДК 800

Комаринська Ірина-Дарія Олександрівна
студентка кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»
Комаринська Ирина-Дария Александровна
студентка кафедры прикладной лингвистики
Национальный университет «Львовская политехника»
Komarynska Iryna-Dariia
Student of the Department of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University

Науковий керівник:
Гриців Наталія Миколаївна
кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЛИНГВИСТИКИ ТЕКСТА
THEORETICAL PROVISIONS TO TEXT LINGUISTICS

Анотація. *У статті розглянуто тлумачення поняття «текст» у мовознавстві та лінгводидактиці, визначено основні категорії та види текстів. Також проаналізовано проблему текстової лінгвістики - класифікації текстів, враховуючи існуючі погляди в сучасній мовознавчій науці. Запропоновано власний погляд на типологію словесних цілих, який враховує характер побудови тексту, функціонально-смислове призначення словесного цілого, участь у текстотворенні одного, двох і більше учасників, стильову і жанрову належність текстів, форму репрезентації словесного цілого.*

Ключові слова: *текст, лінгвістика тексту, текстотип, мовні одиниці, репрезентація словесного цілого.*

Аннотация. *В статье рассмотрены толкование понятия «текст» в языкознании и лингводидактике, определены основные категории и виды текстов. Также проанализирована проблема текстовой лингвистики - классификации текстов, учитывая существующие взгляды в современной языковедческой науке. Предложено собственный взгляд на типологию словесных целых, учитывающий характер построения текста, функционально-смысловое назначение словесного целого, участие в текстообразовании одного, двух и более участников, стилевую и жанровую принадлежность текстов, форму репрезентации словесного целого.*

Ключевые слова: *текст, лингвистика текста, текстотип, языковые единицы, репрезентация словесного целого.*

Summary. *The article deals with the interpretation of the concept of «text» in linguistics, defines the main categories and types of texts. The problem of text linguistics is also analyzed - the classification of texts, taking into account existing views in modern linguistic science. The author offers his own view of the typology of verbal integers, which takes into account the nature of the text construction, functional and semantic purpose of the verbal whole, participation in the text creation of one, two or more participants, style and genre belonging of the texts, form of representation of the verbal whole.*

Key words: *text, linguistics of text, type of text, language units, verbal representation.*

Постановка проблеми. Комунікативне спрямування в навчанні мови передбачає роботу з текстом. Розуміння цього поняття як конкретного мовленнєвого явища, своєрідної моделі побудови, спільної

для ряду текстів, має важливе значення в процесі виконання студентами-філологами лінгвістичного аналізу тексту, оскільки це дає змогу виявити за його допомогою закономірності побудови певної групи текстів і організувати навчання всіх мовних дисциплін у ВНЗ на основі узагальненого поняття про текст.

Актуалізація поняття тексту є важливим чинником формування мовної особистості вчителя-словесника. Ще за часів Ф. де Соссюра лінгвістика вивчала мову як систему, досліджуючи одиниці цієї системи та їх взаємовідношення на всіх мовних рівнях. Елементи нижчих рівнів описувались як складові вищих рівнів. Але загальний шлях дослідження вів від простого до складного, знизу вверх, від нижчого рівня мовної ієрархії до вищого. Сучасна лінгвістика для опису мови, виходячи з тексту, іде зверху вниз, від складного до простого. Вона прагне пояснити властивості складових частин (слів, речень тощо), виходячи з цілого, тобто з тексту.

Аналіз останніх джерел дослідження. Наукове положення про текст як основу лінгвістичних досліджень, найвищу мовну єдність, знаходимо ще в працях учених Празького лінгвістичного гуртка (В.Скалічек, Й.Вахек, В.Матезіус). Їхні ідеї продовжили В.Дреслер, К.Гаузенблаз, Р.Барт, Т.Тодоров; у російському мовознавстві проблемами тексту займались І.Гальперін, Б.Головін, Д.Кацнельсон, Л.Лосєва, Ю.Лотман, Л.Новиков, В.Одинцов, Г.Солганик, М.Рудяков та ін. У вітчизняному мовознавстві питанням вивчення тексту приділяли увагу провідні вчені, зокрема Є.Голобородько, В.Дроздовський, С.Єрмоленко, І.Ковалик, Л.Мацько, Г.Михайловська, М.Плющ, Т.Радзієвська та інші. Місце тексту в системі навчання мови в школі й ВНЗ на сьогодні також має теоретичне та практичне обґрунтування (В.Бадер, О.Біляєв, О.Горошкіна, Л.Варзацька, М.Вашуленко, Л.Величко, Н.Грипас, І.Доблаєв, Т.Донченко, В.Мельничайко, А.Нікітіна, М.Пентилюк, Н.Рінберг, Г.Шелехова та ін.).

Метою статті є обґрунтувати необхідність і важливість вивчення поняття "текст" як основного об'єкта лінгвістичного аналізу.

Проблема членування і класифікації текстового простору, перебуває у центрі сучасної лінгвістики. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених лінгвістиці тексту, загальна типологія текстів до цього часу не створена. Як справедливо зазначає Н. Валгіна, «типологія тексту, незважаючи на своє центральне становище в загальній теорії тексту, до цього часу опрацьована недостатньо. Не визначені навіть загальні критерії, які повинні бути покладені в основу типологізації» [2, с. 12].

Водночас відомо, що кожен текст існує як представник конкретного текстотипу. Тому мета наукової класифікації полягає в тому, щоби звести величезну кількість конкретних текстів до достатньо обмеженої кількості їх основних видів на основі загальних ознак. Під типом тексту (текстотипом) будемо розуміти культурно-історичну продуктивну модель, зразок текстової побудови, який склався і визначає функціональні й структурні особливості конкретних текстів (екземплярів текстів) з різним тематичним змістом. Кожен тип тексту відрізняється певною системою закріплених за ним специфічних ознак, на підставі яких до нього можуть бути зараховані окремі тексти [3, с. 62].

Поділяючи думку багатьох дослідників щодо складності, навіть неможливості загальноприйнятого й несуперечливого підходу до виділення типів текстів, оскільки останні мають польову природу, що й призводить до нечіткості їх меж, інтертекстуальності, гри текстотипами та інших комунікативно-прагматичних процесів, переконані в можливості, навіть необхідності такої типології для конкретних текстових екземплярів [4, с. 19].

Не перераховуючи прізвищ відомих лінгвістів та їхні праці, що стали класикою лінгвістики тексту, вважаємо, що є всі підстави говорити про низку ознак, які дають змогу розмежовувати деонтичні, аксіологічні й

епістемічні класи текстів. У межах останніх, попри нечіткість меж, все ж виділяються тексти усні й писемні, спонтанні й підготовані, монологічні й діалогічні, художні й нехудожні. Важливо пам'ятати, що тип тексту існує в єдності як інваріантних, так і варіантних, обов'язкових і постійних ознак, так і ознак варіативних, які реалізуються не в кожному текстовому екземплярі [4, с. 62]. У сукупності інформаційних потоків, які обслуговують сучасне суспільство, наявна група текстів, що часто недиференційовано іменуються езотеричними.

У побутовій свідомості спостерігаємо почасти скептичне, почасти підозріле до них ставлення як до чогось таємничого, відірваного від життя, такого, що становить інтерес винятково для людей «не від світу цього», а іноді й небезпечного для психіки людини, оскільки може зруйнувати звичну «затишну» картину світу, шкідливого для християнського світобачення віруючої людини. Окрім того, кількість подібних текстів неухильно зростає як завдяки новим авторам, так і в результаті збільшення кількості перекладів класиків езотерики, твори яких раніше з зрозумілих причин не могли побачити світ. Незважаючи на достатню (іноді значну) популярність у певних колах читачів, подібні тексти значною мірою ще залишаються поза проблемним полем сучасної лінгвістики, а тому, природно, не запропоновані навіть засади загальноприйнятої їх класифікації. Пропонована стаття – спроба наближення до цієї проблеми з використанням низки критеріїв.

Під час занять у ВЗО звертаємо увагу студентів на те, що у шкільній практиці "термін текст застосовується для позначення не тільки цілісного висловлювання, але й відносно закінченого за змістом уривка". Іноді текстом називають не тільки писемне мовлення, але і його частину, речення, навіть його частини. Уважаємо, що таке вживання терміна не можна вважати доцільним, оскільки, на думку Л.Лосєвої, при цьому змішується поняття тексту і контексту та не відмежовується предмет

дослідження, а тому студентам необхідно чітко розуміти й знати, що таке текст. М.Вашуленко визначає текст як "висловлювання, що належить до найвищого рівня в ієрархії мовних елементів і, крім цього, є одночасно основною одиницею мовлення" [5, с. 42].

М. Пентилюк текстом називає "висловлювання, яке складається з кількох речень, має певну змістову і структурну завершеність" . Найбільш повне, на наш погляд, визначення поняття "текст" подає І.Гальперін: "Текст – це витвір мовленнєвого процесу, що визначається завершеністю, об'єктивований у вигляді письмового документа, витвір, який складається із заголовка й ряду особливих одиниць (надфразних єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, і має певну цілеспрямованість і прагматичну настанову" [3, с. 18]. Дефініція охоплює всі сторони цього складного лінгвістичного явища. Автор підкреслює, що розгляд проблем загальної лінгвістики тексту можливий у тісному зв'язку й на основі вивчення часткових питань лінгвістики, тобто дослідження різних видів тексту, а також жанрово-лінгвістичних особливостей їх організації. У цьому визначенні головна увага зосереджується на формі існування тексту – письмовій, тобто під текстом пропонується розуміти не фіксоване усне мовлення (оскільки в ньому частіше виявляються риси спонтанності, неорганізованості, непослідовності), а особливий різновид мовного творчого акту, який має свої параметри, відмінні від усного мовлення.

Текст названо документом з метою показу реальності його існування в суспільно-мовленнєвій практиці. Указівкою на тип документа, на прагматичну установку підкреслено зв'язок мовних одиниць із цільовою спрямованістю тексту. Відзначається активна роль мовних одиниць різних рівнів (лексичних, граматичних, стилістичних) та засобів зв'язку цих одиниць. І.Гальперін звертає також увагу на автономний смисл тексту,

стверджуючи, що сукупність фраз, яка не виражає автономного смислу, не створює тексту [6, с. 20].

Ми віддаємо перевагу цьому визначенню, оскільки робочим матеріалом для студентів-філологів повинні виступати тексти, об'єктивовані у вигляді письмового документа. У визначенні Л.Лосєвої наголошується на письмовій формі існування тексту й на його смисловій та структурній завершеності [6, с. 4]. Авторка стверджує, що в тексті повинно бути показане ставлення автора до висловлюваного, з чим ми не можемо погодитись, оскільки існують такі тексти, у яких автори передають певну інформацію на розсуд читача, тобто в тексті наявна лише фактуальна інформація [7, с. 15].

Це найчастіше тексти наукового й офіційно-ділового стилю. А концептуальна інформація (вияв авторського ставлення до повідомлюваного), виражена здебільшого системою стилістичних прийомів літературної обробки, переважає в текстах художнього й публіцистичного стилю. Студенту-філологу необхідно враховувати те, що значимою особливістю писемного тексту є його функціональна орієнтованість, оскільки "він реалізується з чіткими завданнями, спрямованими на включення співбесідника в активну комунікацію", а засвоєння мовних одиниць у їхніх функціях в умовах тексту допомагає адекватному сприйняттю дійсності.

Таким чином, наукове визначення тексту допомагає усвідомити роль, яку він виконує в процесі навчання мови, для забезпечення спілкування в різних мовленнєвих ситуаціях, а також у процесі його лінгвістичного аналізу. Реалізований у певній ситуації спілкування текст прийнято називати висловлюванням. А тому поняття "текст" і "висловлювання" в навчальній практиці виступають як синоніми.

На цих моментах також акцентуємо увагу студентів-словесників. Існує думка, що текстом можна вважати й одне речення. На думку

В.Халізєва, їх варто називати "словесними текстами". Погоджуємося з методистами, що в навчальній мовленнєвій діяльності не варто використовувати тексти-речення, хоча вони й визнаються лінгвістикою [8, с. 27], оскільки, на думку А.Нікітіної, тільки текст, що складається як найменше з двох речень, може бути матеріалом для спостережень над закономірностями зв'язку, а в таких "словесних текстах" ми не спостерігатимемо такої важливої категорії тексту, як членованість (наявність смислових частин).

Зосереджуємо увагу майбутніх учителів-філологів на тому, що трапляються протилежні думки й щодо виду мовлення. Частіше текстом називають монолог, проте в М. Пльонкіна мова йде про два види тексту – монологічний і діалогічний, які відрізняються між собою "як з погляду структури, що лежить в основі ситуації мовлення, так і з погляду закономірностей текстотворення, які в них діють" [5, с. 13].

Ми текстом уважаємо монологічне і діалогічне мовлення, яке має відповідну змістову організацію, функціонально спрямовану на розв'язання комунікативного завдання, досягнення певної мети. Із проаналізованих дефініцій видно, що розбіжності у визначенні тексту стосуються таких чинників, як усна чи писемна, діалогічна чи монологічна форми мовлення, наявність чи відсутність заголовка, хоча в усіх них наявні також спільні ознаки, які є важливими для розуміння лінгвістичної природи тексту та його лінгвістичного аналізу: цілісність, зв'язність, структурна організованість, завершеність. Погоджуємось з Ф.Бацевичем, що така різноманітність підходів до тлумачення тексту зумовлена передусім важливістю цього поняття для людини, його складністю, а також багатовіковою традицією вивчення його в різних сферах знань.

Провідними вченими І.Гальперіним, Т.Ніколаєвою та ін. встановлено категорії тексту, які визнаються всіма дослідниками і являють собою зміст цього поняття.

Охарактеризуємо ці категорії: 1) інтенційність (служить для реалізації певних намірів того, хто пише або говорить); 2) ситуативність (текст завжди співвідноситься з дією спілкування); 3) інформативність (текст виконує завжди певну функцію: розповідну, описову, пояснювальну, аргументуючу тощо); 4) комунікативність (вплив на інтерес реципієнта); 5) сприйнятність (текст повинен відповідати намірам адресата); 6) зв'язність (когезія) (виступає одним із основних законів, що діють на рівні тексту); 7) членованість (наявність смислових частин); 8) інтегративність (єдність частин, їх підпорядкування одна одній і всьому тексту, його темі та основній думці); 9) послідовність або континуум (І.Гальперін) (наявність певної ієрархії смислових одиниць, пов'язаних певними відношеннями); 10) інтертекстуальність (деякі тексти мають характерні риси окремих стилів або жанрів, вони є реалізаціями певних зразків, і відповідне використання мовних категорій ґрунтується на нашому чи авторському досвіді породження й сприйняття попередніх текстів). Саме ці категорії створюють тематичну цілісність, що полягає в єдності теми тексту, і змістову його завершеність.

У процесі лінгвістичного аналізу тексту звертаємо увагу студентів на комплекс категорій і віддаємо перевагу тій з них, що спроможна ефективно вирішити поставлену методичну проблему.

На основі виділених категорій, а також, враховуючи різноманітні критерії, учені виділяють такі види текстів: 1) за характером авторства: первинні (оригінальні); вторинні (конспекти, тексти переказів); первинно-вторинні (тексти огляду літератури, реферати, твори); 2) за способом розкриття змісту: моноперспективні (які розгортаються в одній перспективі – запитання-відповідь, часовій, просторовій, діалогічній та ін.); поліперспективні (розгортаються одночасно в кількох перспективах – часовій і просторовій); тексти-розповіді, тексти-роздуми, тексти-описи; 3) за способом передачі фабули: безперервно-фабульні (немає авторських

відступів і фонових вставок); перервано-фабульні (є авторські відступи, вставки, коментарі) [9, с. 40].

Лінгвістичне поняття тексту засвоюється учнями 5 класу середньої школи й пізніше поступово в наступних класах здійснюється накопичення, збільшення інформації про текст та його найважливіші характеристики.

Під час лінгвістичного аналізу тексту варто враховувати, що сьогодні саму процедуру їх розрізнення кваліфікують як класифікацію (А.Абрамович і Е.Лазаревич, К.Накорякова), типологію (Н.Валгіна), групування (Н.Сікорський) текстів, типологію викладу і побудови текстів (А. Мільчин), типологію дискурсів (Ф.Бацевич), типологію комунікацій (Т.Радзієвська) тощо. Лінгвісти ототожнюють тип тексту зі стилем (А.Кожин, О.Крилова, В.Одинцов), жанром (М.Крес). Науковці одностайно наголошують на тому, що попри важливість вирішення вказаної проблеми, єдиної і вичерпної класифікації текстів, що відповідала б усім вимогам, ще не створено.

Такий стан справ пов'язаний, на наш погляд, з низкою причин: порівняно невеликим періодом розробки проблем теорії тексту, а також тим, що в основу диференціацій покладено різні принципи (пор.: функціонально-текстову класифікацію Е.Гроссе, типологію утилітарних текстів Б. Зандиґ, різновиди художніх текстів В.Бєляніна, типи мовленнєвих творів К.Ґаузенблаза, різновиди текстів В.Адмоні, класифікацію діалогічних текстів Л.Якубинського і под.).

Останнє пояснюється природою самого тексту, його поліаспектністю: той самий текст одночасно може бути віднесений до різних типологічних груп. Наприклад, текст наукової статті за характером побудови є Я-текстом (від 1-ої особи множини), за функціональносмисловим призначенням – міркуванням, за формою репрезентації – здебільшого письмовим текстом, за стильовою належністю – науковим, нехудожнім текстом, за кількістю мовців – монологом тощо.

Отже, вибір класифікаційного ракурсу може змінюватися і призводити до зміщень самих груп текстів у різнорідних класифікаціях. На наш погляд, ідеальна типологія текстів повинна відбивати різні аспекти даного об'єкта – і комунікативно-функціональний, і структурно-семіотичний тощо. У зв'язку з цим доречно враховувати сукупність екстра- й інтратекстуальних диференційних ознак. До найвідоміших класифікацій текстів належить літературознавча типологія художніх родів та жанрів. З цього погляду всі словесно-художні твори поділяються на епічні (роман, новела, оповідання, казка, епопея тощо), драматичні (драма, комедія, мелодрама, водевіль, трагікомедія) та ліричні (вірш, поема, елегія, балада, сонет тощо). У лінгвістиці поширеною є класифікація текстів за жанрово-стилістичною належністю і додатковими узагальнювальними ознаками.

Так, А. Горшков, поряд з художніми, науковими і под. текстами, виокремлює аналітико-узагальнювальні (теоретична стаття, огляд, рецензія) і конкретизовані (нарис, памфлет і под.). Дослідники додатково класифікують тексти за тематикою, за типами зв'язку (С.Гіндін, І.Чернухина), за способом вираження інформації (Л.Лосєва), за характером інтерпретації (А.Реформатський, Ю.Сорокин).

Як засвідчує практика, мовознавці виокремлюють неоднакову кількість таких ознак, і тому класифікації мають або ж більш узагальнений, або ж більш деталізований вигляд. Так, польський славіст Е.Верліх, вдаючись до дедуктивного методу, веде мову про такі типи текстів: 1) дескриптивні описові тексти (про явища і зміни у просторі, технічні характеристики); 2) наративні розповідні тексти (про явища і зміни в часі); 3) пояснювальні тексти (про понятійні уявлення мовця); 4) аргументативні тексти (про концептуальний зміст висловлювання); 5) інструктивні тексти (про алгоритм певних дій (наприклад, тексти технічних інструкцій). Але

нелегко помітити, що наведений вище перелік містить групи текстів, які виокремлюються на основі різних класифікаційних ознак.

Тож пропонуємо наступну лінгвістичну класифікацію текстів, яка враховує критерії:

1) характер побудови тексту: а) «Я/МИ»-тексти (тексти від 1-ої особи однини або множини – наприклад: науково-технічна стаття); б) «ТИ/ВИ»-тексти (тексти від 2-ої особи однини або множини – наприклад: текст інструкці); в) «ВІН-, ВОНА-, ВОНО/ВОНИ»-тексти (тексти від 3-ої особи однини або множини – наприклад: технічний опис, анотація, реферат, огляд);

2) функціонально-смислове призначення словесного цілого: а) текст-опис (наприклад: технічна характеристика); б) текст-розповідь (наприклад: наукове повідомлення, лекція); в) текст міркування (наприклад: дискусійна стаття, аналітична стаття);

3) участь у текстотворенні одного, двох і більше учасників: а) монолог (наприклад: науково-теоретична стаття, доповідь, тези); б) діалог (наприклад: ділові перемовини, наукова суперечка); в) полілог (наприклад: наукова дискусія, проблемне коло, круглий стіл);

4) стильову належність текстів: художні - тексти художнього стилю; нехудожні - а) тексти офіційно-ділового стилю - дипломатичні (комюніке, нота); законодавчі (закон, постанова); канцелярсько-адміністративні (резюме, патент, протокол, договір); б) тексти публіцистичного стилю - інформаційні (замітка, стаття, хроніка, інтерв'ю); аналітичні (рецензія, коментарі, репортаж); художньо-публіцистичні (есе, памфлет, нарис, фейлетон); в) тексти конфесійного стилю (молитва, сповідь); г) тексти наукового стилю – власне наукові (автореферат дисертації, дисертація, стаття (оглядова, дискусійна, оригінально-авторська, науково-теоретична, науково-практична, науковометодична), монографія, тези доповіді, наукова доповідь, повідомлення, науковий

огляд); науково-навчальні (текст підручника, текст збірника вправ і завдань, лекція); науковометодичні (методичні рекомендації, методичні вказівки); науково-реферативні (реферат, анотація, огляд, резюме); науково-довідкові (словник, довідник, енциклопедія); г) тексти розмовно-побутового стилю (бесіда); д) тексти епістолярного стилю (лист, щоденникові записи, записка, смс-повідомлення);

5) жанрову належність тексту: а) текст науковотехнічної статті; б) текст заяви; в) текст резюме; г) текст листа; г) текст анотації тощо;

6) форму репрезентації словесного цілого: а) усні (наприклад: науковий огляд, звернення, публічна промова, науково-технічне повідомлення); б) письмові (наприклад: заява, автобіографія); в) друковані (наприклад: патент, технічна інструкція, резюме) [10, с. 4].

Висновки. Таким чином, текст – система вищого рангу порівняно з іншими мовленнєвими утвореннями, складна структурно-семантична єдність на основі логічних, семантичних, граматичних зв'язків. Текст для мовознавця – це одна із найважливіших форм застосування мови. Розглянутий матеріал про текст, його основні категорії та види цілком не вичерпує всіх аспектів проблеми. Педагогічний досвід роботи зі студентами вказує на необхідність більшого інтегрування літературознавчих, лінгвістичних, лінгводидактичних знань про текст. Методика різноаспектного його вивчення потребує подальшого розвитку і вдосконалення, є важливою та перспективною.

У ході проведених спостережень переконалися: здійснити повний лінгвістичний аналіз текстів можна лише за допомогою узагальненої класифікації, яка враховує критерії: 1) характер побудови тексту; 2) функціонально-смислове призначення словесного цілого; 3) участь у текстотворенні одного, двох і більше учасників; 4) стильову і жанрову належність текстів; 5) форму репрезентації словесного цілого.

Перспективою подальших розвідок є здійснення опису текстів кожної з класифікаційних підгруп.

Література

1. Баженова Е., Котюрова М. Тип текста // Стилистический энциклопедический словарь русского языка. М. : Флинта : Наука, 2006. 678 с.
2. Бацевич 2005: Бацевич Ф. Лінгвістична генологія : проблеми і перспективи: навчальний посібник. Львів: Паіс, 2005. 264 с.
3. Болотнова Н. Коммуникативная стилистика текста [Текст] : словарьтезариус. М.: Флинта : Наука, 2009. 384 с.
4. Валгина Н. Теория текста : учебн. пос. для студ. М.: Логос, 2003. 280 с.
5. Загнітко А. Лінгвістика тексту: навчальний посібник. Донецьк: Юго-Восток, 2007. 314 с.
6. Єщенко Т. Лінгвістичний аналіз тексту: навчальний посібник для студентів. К.: ВЦ «Академія», 2009. 264 с.
7. Кочан І. Лінгвістичний аналіз тексту: навчальний посібник. К.: Знання, 2008. 423 с.
8. Капелюшний А. Стилістика. Редагування журналістських текстів. Практичні заняття: навчальний посібник. Львів: Паіс, 2003. 544 с.
9. Райс К. Классификация текстов. Вопросы перевода в зарубежной лингвистике. М.: Изд-во МГУ, 1978. 754 с.
10. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми. Полтава: Довкілля, 2008. 712 с.